

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

การพัฒนาและอนุรักษ์ย่อมทำได้หลายแบบหลายวิธีต่าง ๆ กัน ในฐานะที่ได้ศึกษามาในทางการวางแผนภาคและเมือง จึงขอเสนอ แนวทางการพัฒนาเมืองจันทบุรี เป็นแบบอย่างการพัฒนาโดยวิธีวางแผนกายภาพ กำหนดเค้าโครง เป้าหมาย แนวทาง การคลี่คลาย ขยายเมือง จักระบบสายคมนาคม ส่งเสริมบริเวณสำคัญบาง บริเวณ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะบางประการ เพื่อประโยชน์ต่อการพิจารณาพัฒนาท้องถิ่น และอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ทั้งที่ปฏิบัติในนานาอารยประเทศ ให้เป็นเมืองที่น่าอยู่น่าอาศัย พัฒนาไปตามแนวทางที่ท้องถิ่นปรารถนา มีความมั่นคง ปลอดภัย ทั้งในด้านการบริหาร ปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และสามารถรักษามรดกล้ำค่าของท้องถิ่นไว้ได้

เมืองจันทบุรี เป็นเมืองโบราณ มีวิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐานมานานนับพันปี มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เคยเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่สำคัญ เมืองที่มีประชาชนเป็น คนรักความสงบ เป็นศูนย์กลางท่ามกลางพื้นที่เพาะปลูก สวนพริกไทย สวนยาง สวน ผลไม้ ป่าเขา เขื่อนพลอย การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ชายทะเล และเกาะ เป็นเมือง ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติสามารถพึ่งพาตนเองได้ในแง่ของเศรษฐกิจ ตัวเมืองตั้งอยู่บนเนินที่ค้อย ๆ ลาดเทออกไปสู่พื้นที่โดยรอบ ทั่วทำเลที่ตั้งประมาณเส้น รุ่งที่ 12 องศาเหนือเขตศูนย์สูตร และอยู่ใกล้ทะเลจึงมีอากาศร้อนชื้น มีฝนตกชุกเกือบ ตลอดทั้งปีทำให้เป็นพื้นที่ที่สามารถเพาะปลูกพืชได้เกือบทุกชนิด พื้นที่โดยรอบเป็นส่วน ผลไม้ หุบเขาป่าเขา มีความงามแบบธรรมชาติ โดยที่มีความเจริญมานาน จึงมีศิลป วัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างจากที่อื่นและเอกลักษณ์ที่น่าประทับใจ

ใจกลางเมืองจันทบุรี เป็นย่านพักอาศัยและพาณิชย์กรรมที่สำคัญที่สุดของ จังหวัด ชุมชนเคอิมั้งอยู่ริมแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งแบ่งตัวเมืองออกเป็นสองส่วน มีกลุ่มอาคาร

ที่มีลักษณะโดดเด่นหากแต่ขาดการบำรุงรักษาจึงมีสภาพทรุดโทรม เนื่องจากเป็นชุมชนเก่าแก่ สภาพถนนโดยทั่วไปคับแคบเป็นอุปสรรคต่อระบบการขนส่ง ภายหลังเกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากการเป็นศูนย์กลางการค้าอัญมณีที่รู้จักโดยทั่วไปว่า หับทิมสยาม เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เมืองเป็นเหตุให้พื้นที่ลูกไร่รองรับประชากรทั้งในส่วนของการตั้งถิ่นฐานและพื้นที่ว่างในอัตราประมาณ 1 ตารางกิโลเมตรต่อปี (จากปี พ.ศ. 2501) ในขณะที่อัตราการขยายตัวของประชากรประมาณร้อยละ 4 ต่อปี (จากปี พ.ศ. 2507) อัตราการขยายตัวของชุมชนดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาการใช้ที่ดินที่ส่งผลต่อปัญหาการทำลายโบราณสถาน ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาการว่างงาน และปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น

ความสำคัญของปัญหา

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 คณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีนโยบายที่จะพัฒนาเมืองจันทบุรีให้เป็นเมืองเอกของภาค (สำนักผังเมือง 2508: ก) ในปัจจุบัน (ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6) ถึงแม้รัฐบาลจะมีนโยบายพัฒนาจังหวัดจันทบุรีให้เป็นเมืองหลักของภาคแทนแต่ก็ได้มีการกำหนดนโยบายการพัฒนาทางสังคมในชุมชนเมืองต่าง ๆ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เมืองจันทบุรีซึ่งเป็นชุมชนใหญ่ และมีความสำคัญในระดับกลุ่มที่สองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ตามการจัดกลุ่มของสำนักผังเมือง) มีศักยภาพเพียงพอในการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการพาณิชย์และการธนาคาร ศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง ศูนย์กลางการศึกษาและวัฒนธรรม และศูนย์กลางการสาธารณสุขสำหรับบริเวณใกล้เคียงในระดับจังหวัด จากสภาพการขยายตัวของชุมชน ขาดขาดแบบแผนรองรับที่แน่นอนและเหมาะสม อันเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นตามยถากรรมเป็นผลเสียต่อแบบแผนการพัฒนา ปัญหาจึงเกิดสะสมและทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ปัญหาหลักคือปัญหาการใช้ที่ดินซึ่งส่งผลทำให้การบริการสาธารณสุขภาคสาธารณสุขการทำได้ยาก และไม่ประหยัด

จึงสมควรที่จะทำการศึกษาชุมชนเมืองจันทบุรี เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหา

ต่าง ๆ ที่อาจสะสมมากขึ้นเหมือนในเมืองใหญ่ของประเทศ พิจารณากำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนเมือง และสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นในด้านสาธารณสุข การจราจรขนส่ง การระบายน้ำและป้องกันน้ำท่วม การกำจัดสิ่งปฏิกูล การให้บริการทางสังคมอื่น ๆ อันนำมาซึ่งความสะอาดสบาย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสวยงาม การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมที่ดีของชุมชนนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อให้ทราบวิวัฒนาการ บทบาท และปัญหาของชุมชนเมืองจันทบุรี
2. เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาในลักษณะบูรณาการ กำหนดรูปแบบการใช้ที่ดินและนโยบายการให้บริการสาธารณูปโภค-สาธารณูปการที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ตามลักษณะของการใช้ที่ดินในย่านต่าง ๆ ภายในเขตเมือง ชานเมือง และรอบนอกเมือง ตลอดจนความเชื่อมโยงของการใช้ที่ดินหลักกับการใช้ที่ดินที่เป็นองค์ประกอบอื่น ๆ ตามความเชื่อมโยงของทำเลที่ตั้งจากบทบาทของเมืองกับพื้นที่รอบนอกห่างไกล เพื่อให้ชุมชนเมืองจันทบุรีเป็นชุมชนที่น่าอยู่ น่าอาศัย มีความสะอาดสบายเหมาะสมกับการดำรงชีวิตของคนเมือง รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการกินดีอยู่ดีตามลักษณะของเมืองที่เป็นศูนย์กลางการพาณิชย์กรรม สาธารณสุข การศึกษา วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของอนุภาคชายฝั่งทะเลตะวันออกตอนล่างของภาคตะวันออก
3. เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเมืองจันทบุรี ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ รวมทั้งการจัดทำผังเมืองรวมและผังเฉพาะ

ขอบเขตการศึกษา

1. รัศมีภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 36,502.5 ตารางกิโลเมตร สู่รัศมีจังหวัดจันทบุรี พื้นที่ 6,338.0 ตารางกิโลเมตร เชื่อมโยงสู่รัศมีชุมชนเมืองจันทบุรี (เทศบาลเมืองจันทบุรี สุขาภิบาลจันทนิมิต สุขาภิบาลท่าช้าง และสุขาภิบาลพลับพลาณาราชณ์) ซึ่งมีพื้นที่ 42.0 ตารางกิโลเมตร รวมพื้นที่ข้างเคียงโดยรอบเป็นเขตพื้นที่ศึกษาทั้งสิ้น 64.663 ตารางกิโลเมตร โดยแบ่งออกเป็น 13 หน่วยพื้นที่ศึกษา

2. ประเด็นที่ทำการศึกษา

2.1 บทบาทของจังหวัดจันทบุรีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และประมาณการพื้นที่ภายใต้อิทธิพล

2.2 วิวัฒนาการของชุมชนเมืองจันทบุรีในอดีต สภาพปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต

2.3 บทบาทของชุมชนเมืองจันทบุรี ที่มีผลต่อโครงสร้างการใช้ที่ดิน และการเปลี่ยนแปลงขนาดการใช้ที่ดิน ความแตกต่างระหว่างกิจกรรม ความสัมพันธ์ และแนวโน้มการใช้ที่ดิน

2.4 ปัญหาต่าง ๆ ในวัตถุประสงค์ข้อ 3 และแนวทางการแก้ไขในข้อ 4 ซึ่งเป็นแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาตามสภาพปัญหาทั้งด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการขนส่ง

2.5 ศึกษาเอกลักษณ์ของเมืองท่าอากาศยาน ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้าง ยุคสมัย และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง

3. ระยะเวลาที่เสนอจะเป็นช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2533 - 2549 รวมระยะเวลา 16 ปี

ขั้นตอนการศึกษา

1. ศึกษางานวิจัย ทฤษฎี และแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการรักษาเอกลักษณ์ของเมือง ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม การใช้ที่ดิน และมาตรฐานการให้

สาธารณูปโภค สาธารณูปการ

2. รวบรวมข้อมูลสถิติภูมิจากเอกสารของหน่วยราชการต่าง ๆ ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคมและประชากรในระดับภาค จังหวัด และชุมชนเมืองจันทบุรี โดยมี แหล่งข้อมูลดังนี้

2.1 ข้อมูลสถิติ เอกสารจากหน่วยราชการต่าง ๆ เช่น สำนักงาน สถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนัก นายกรัฐมนตรี, กรมการปกครอง กรมตำรวจ สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, สถาบันประมวลข้อมูลเพื่อการศึกษา และการพัฒนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หอสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบัน วิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอื่น ๆ

2.2 แผนที่มาตราส่วน 1:12,500, 1:50,000 และ 1:250,000 รูปถ่ายทางอากาศ มาตราส่วน 1:40,000 จากกรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม, แผนที่มาตราส่วน 1:5,000 ของสำนักงานที่ดินจังหวัดจันทบุรี, แผนที่มาตราส่วน 1:4,000 ของเทศบาลเมืองจันทบุรี และแผนที่มาตราส่วน 1:2,000 ของสำนักงาน สถิติแห่งชาติ

3. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากการบันทึก ตรวจสอบข้อเท็จจริงต่าง ๆ โดย แบบสอบถาม และสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

4. วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและประชากร

5. เสนอผลการศึกษาในลักษณะบรรยาย ตาราง แผนภูมิ และแผนที่ ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เอกลักษณะของชุมชน ๆ และการ เปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับลักษณะของสิ่งก่อสร้าง เศรษฐกิจ สังคมและประชากร ปัญหา

ความไม่เหมาะสมของสิ่งก่อสร้าง การสูญเสียเอกลักษณ์ แนวโน้มการขยายตัว รูปแบบทิศทาง ศักยภาพของพื้นที่ และแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมของชุมชนเมืองจันทบุรีในอนาคต

2. ทราบถึงข้อมูลด้านการตั้งถิ่นฐาน ประวัติที่ตั้งของอาคาร สถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ปัญหาในอดีตและปัจจุบันซึ่งเป็นที่ควรรู้ ควรศึกษา แนวทางที่จะอนุรักษ์และสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ดังกล่าว

3. ทราบถึงปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและการปกครอง และแนวทางการแก้ไข

4. เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนา ในด้านต่าง ๆ ของชุมชนเมืองจันทบุรีทั้งในการปรับปรุงแก้ไข ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น และพัฒนาเมืองในระยะยาว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย